

AGNIESZKA NALEWAJEK*

 <https://orcid.org/0000-0001-5155-4511>

WIZYTA KRÓLA JANA OLBRACHTA W ELBLĄGU W GRUDNIU 1494 ROKU

Abstract

King John I Albert's (Jan Olbracht) Visit to Elbląg
in December 1494

This article focuses on King John Albert's visit to Elbląg, Malbork, and Toruń during his trip to Royal Prussia in 1494–1495. The visit to Elbląg has received minimal attention in historiography, as the primary purpose of the event was to accept the oath of allegiance. Thorough research reveals that John I Albert stayed in Elbląg from 21–28 December 1494 to partake in the Christmas festivities. During this period, the city served as the seat of the Crown's court. The source base for the article is comprised of royal accounts kept in the Central Archives of Historical Records, which contain lists of John Albert's court expenses for this trip. The article also highlights the arrival of an envoy from Stephen, Voivode of Moldavia and a legation from Margrave Frederick Hohenzollern, along with other ceremonies and feasts held at the court. Notably, the lists of expenses provide insights into the city's responsibility for supplying the monarch's kitchen, table, and horse fodder. This visit stands out as the longest recorded royal visit in Elbląg's history.

Keywords: John Albert (Jan Olbracht), Royal Prussia, Elbląg, royal accounts, royal court

* Wydział Nauk Historycznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
 a.nalewajek@uksw.edu.pl

Nadesłany 3.11.2022; Nadesłany po poprawkach 3.05.2023; Zaakceptowany 27.06.2023

Elbląg, jako jedno z trzech wielkich miast pruskich, obok Torunia i Gdańska, od wojny trzynastoletniej był związany z Koroną i uznawał władzę zwierzchnią króla polskiego. W 1457 r. miasto otrzymało od Kazimierza Jagiellończyka wielki przywilej, zobowiązujący do płacenia władcy czynszu w wysokości 400 florenów rocznie (później nazywanego „ratami elbląskimi”), a także wzniesienia budynku przeznaczonego na rezydencję monarszą¹. Aby osobiście odebrać przysięgę wierności obywateli, królowie przyjeżdżali do Elbląga rzadziej niż do Torunia oraz Gdańska². Spośród władców z dynastii jagiellońskiej miasto odwiedzili: Kazimierz Jagiellończyk w 1454 r., Jan Olbracht w 1494 r., Aleksander Jagiellończyk w 1504 r. oraz Zygmunt August w 1552 r.³ Szczegółowych danych źródłowych dotyczących kalendarium pobytów dwóch Jagiellonów, Kazimierza i Aleksandra, dostarczają wydane w ostatnim czasie ich itineraria⁴. Wizyta Kazimierza Jagiellończyka w Elblągu odbyła się od 9 do 16 VI 1454 r., a jej celem było odebranie przysięgi wierności od stanów ziemi elbląskiej, biskupów i kapituł z inkorporowanych terenów oraz hołdu od Gdańska⁵. Z kolei Aleksander Jagiellończyk gościł w mieście 19 V 1504 r., podczas podróży do Prus Królewskich⁶.

Termin pobytu Jana Olbrachta w Elblągu został podany przez Fryderyka Papée w monografii poświęconej temu Jagiellonowi, która zawierała także itinerarium obejmujące całe życie władcy. Według zestawionych w niej informacji, opartych na dwóch dokumentach monarszych znajdujących się w Metryce Koronnej oraz wzmiance w *Kronice gdańskiej* Kaspara Weinreicha, król był obecny w Elblągu 24, 26 i 28 XII 1494 r., a następnie udał się do Malborka⁷. Fryderyk Papée nie korzystał z rachunków królewskich zawierających wykazy wydatków nadwornych z czasu pobytu Jana Olbrachta w Elblągu. Przyjazd

¹ Witold SZCZUCZKO, *Polityczno-gospodarcze przesłanki rozwoju miasta*, [in:] *Historia Elbląga*, t. 2, cz. 1: (1466–1626), red. Andrzej GROTH, Wiesław DŁUGOKĘCKI, Gdańsk 1996, s. 12–16; *Katalog dokumentów i listów królów polskich z Archiwum Państwowego w Gdańsku (do 1492 roku)*, opr. Marcin GRULKOWSKI, Beata MOŻEJKO, Sobiesław SZYBKOWSKI, Gdańsk 2014, s. 110–112, nr 64.

² *Królowie polscy w Toruniu*, red. Marian BISKUP, Zenon Hubert NOWAK, Toruń 1984; *Król jedzie! Wizyty władców polskich w Gdańsku XV–XVIII w. Katalog wystawy czynnej w Muzeum Gdańska od 6 lipca do 30 października 2018 r.*, t. 1: *Eseje*, red. Edmund KIZIK, Gdańsk 2018, s. 213.

³ Józef WŁODARSKI, Wiesław DŁUGOKĘCKI, Tadeusz NAWROLSKI, *Spółeczeństwo i życie codzienne*, [in:] *Historia Elbląga*, t. 2, cz. 1, s. 148. Autorzy tej publikacji błędnie podali, że Jan Olbracht przebywał w Elblągu w 1495 r.

⁴ Grażyna RUTKOWSKA, *Itinerarium króla Kazimierza Jagiellończyka 1440–1492*, Warszawa 2014; Krzysztof PIETKIEWICZ, *Itinerarium króla Aleksandra Jagiellończyka 1492–1506*, Warszawa 2016.

⁵ G. RUTKOWSKA, op.cit., s. 131.

⁶ K. PIETKIEWICZ, op.cit., s. 139.

⁷ Fryderyk PAPÉE, *Jan Olbracht*, Kraków 1936, s. 240.

władcy do miasta skwitował jednym zdaniem w rozdziale o podróży pruskiej, w którym napisał: „W połowie grudnia wyjechał król do Elbląga, przebywał tu około 8 dni w czasie świąt Bożego Narodzenia i odbierał ślubowanie wierności”⁸. W późniejszym czasie badacz nie rozszerzył swych badań na ten temat.

Zapewne z powodu braku dokładniejszych informacji w źródłach elbląskich mylnie podawano datę pobytu króla Olbrachta w mieście, przesuwając ją na rok 1495 lub 1496⁹. Prawdopodobnie, gdyby były znane przekazy dotyczące przyjazdu władcy do Elbląga pod koniec 1494 r., to wiedzę na ten temat mieliby późniejsi badacze dziejów miasta. Wprawdzie braki w itinerarium króla nie pozwalają całkowicie wykluczyć podróży Jana Olbrachta z Torunia do Elbląga w 1495 r., ale nie ma na to potwierdzenia źródłowego. Wizytę władcy w mieście pod koniec 1494 r. poświadczają natomiast trzy dokumenty monarsze wystawione w Elblągu, wykazy wydatków nadwornych w rachunkach królewskich oraz wzmianka w pochodzącej z tego okresu kronice gdańskiej Caspara Weinreicha. W oryginale zachował się list królewski Jana Olbrachta sporządzony w Elblągu 24 XII 1494 r., nakazujący radzie miejskiej Gdańska uwięzienie Bernarda Scultetego, który wbrew prawu patronatu królewskiego uzyskał prowizję papieską na proboszcza gdańskiej parafii Najświętszej Marii Panny¹⁰. Pozostałe dwa dokumenty monarsze z 26 i 28 XII 1494 r., wydane w Elblągu, ale niezwiązane ze sprawami miasta, znane są z odpisów znajdujących się w Metryce Koronnej¹¹. Szczególną wartość poznawczą mają rachunki nadworne zawierające rozliczenia sum wydanych w Elblągu¹². Ten rodzaj źródeł

⁸ Ibid., s. 82. Ustalenia zostały przyjęte przez Mariana Biskupa w artykule ukazującym związki władcy z Prusami Królewskimi, Marian BISKUP, *Król Jan Olbracht i jego związki z Prusami Królewskimi i Toruniem*, Rocznik Toruński, t. 28: 2001, s. 14.

⁹ Ludwig NEUBAUR, *Zur Geschichte des sogenannten Königshauses in Elbing*, Zeitschrift des Westpreussischen Geschichtsvereins, Bd. 59: 1919, s. 115; Edmund KIZIK, *Ratusze wielkich miast Prus Królewskich w publicznych świątkach władzy w XVI–XVIII wieku. Uwagi na marginesie projektu badawczego*, Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych, t. 74: 2014, s. 129.

¹⁰ Archiwum Państwowe w Gdańsku, 300D3.477; *Katalog dokumentów i listów królów polskich z Archiwum Państwowego w Gdańsku (Jan Olbracht i Aleksander Jagiellończyk)*, opr. Sobiesław SZYBKOWSKI, Gdańsk 2016, s. 61, nr 40; *Akta Stanów Prus Królewskich*, t. 3, cz. 1, wyd. Karol GÓRSKI, Marian BISKUP, Toruń 1961, s. 148, nr 146. Na temat konfliktu wokół sprawy Bernarda Scultetego zob. Teresa BORAWSKA, *Bernard Sculteti jako rzecznik interesów warmińskich w Rzymie na przełomie XV i XVI wieku*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1972, nr 2–3, s. 345–346; eadem, *Sculteti Bernard*, [in:] *Słownik biograficzny Kapituły Warmińskiej*, red. Jan GUZOWSKI, Teresa BORAWSKA, Olsztyn 1996, s. 220–221.

¹¹ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej cyt. AGAD), Metryka Koronna (dalej cyt. MK) 15, k. 96–96v; *Matricularium Regni Poloniae Summaria*, cz. 2, wyd. Teodor WIERZBOWSKI, Varsoviae 1912, nr 469, 470.

¹² AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego (dalej cyt. ASK), dz. 1, sygn. 20, 22. Zapisy dotyczące wyplat w Elblągu znajdują się także w rejestrze dworzan Jana Olbrachta, zob. AGAD, ASK, dz. 86, sygn. 2.

dostarcza bowiem niezwykle interesujących materiałów do badań nad wizytami władców w wielkich miastach pruskich¹³.

Rachunki królewskie Jana Olbrachta, które zachowały się w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, są częściowe i niekompletne. Wynika to z tego, że osobne rejestry rachunkowe tego monarchy prowadzili wówczas Jakub Szydłowiecki, który został podskarbisem nadwornym, jego przełożony podskarbi wielki Piotr Kurozwęcki, a także sekretarz Maciej Drzewicki, a w latach 1498–1501 oddzielne księgi rachunkowe sporządzał Andrzej Kościelecki. Z pierwszej połowy panowania władcy znana jest tylko część ksiąg prowadzonych przez Szydłowieckiego, w tym rejestr zawierający wykazy wydatków nadwornych z 1494 r., wśród których znalazły się częściowe rachunki z podróży pruskiej¹⁴. Dodatkową trudność sprawia to, że zapisy w rozliczeniach wydatków z tego okresu są w większości niedatowane.

Na podstawie ustaleń Fryderyka Papée wiadomo, że Jan Olbracht wyruszył do Elbląga po 7 grudnia, udając się tam z Torunia, gdzie przebywał od 31 X 1494 r.¹⁵ Król był obecny w Toruniu w poniedziałek, 8 grudnia, o czym świadczy wydatek na ofertorium w święto Poczęcia Najświętszej Marii Panny¹⁶. Z rachunków wynika, że władca wyjechał z Torunia przed niedzielą, 14 grudnia, na co wskazuje brak ofiary na niedzielną mszę. Odnotowano natomiast wydatek w wysokości 5 florenów reńskich, który Jan Olbracht złożył na ofertorium w Chełmży, przypuszczalnie w katedrze biskupów chełmińskich¹⁷. Być może władca pojawił się w tym mieście w niedzielę, 14 grudnia. Tydzień później, 21 grudnia, król znajdował się w Elblągu, gdzie przekazał na niedzielne ofertorium półtora florena¹⁸. Na tej podstawie wiadomo, że przyjazd Jana Olbrachta do Elbląga nastąpił przed 21 XII 1494 r. Najprawdopodobniej podczas przejazdu z Torunia do Elbląga władca odwiedził miasta, do których zawitał jego

¹³ Edmund KIZIK, *Uroczyste wjazdy królów polskich i członków ich rodzin do Gdańska od drugiej połowy XV do XVIII w.*, [in:] *Król jedzie! Wizyty władców polskich w Gdańsku XV–XVIII w. Katalog wystawy czynnej w Muzeum Gdańska od 6 lipca do 30 października 2018 r.*, t. 1: Eseje, red. Edmund KIZIK, Gdańsk 2018, s. 33; idem, *Rozrzutny splendor władzy. Koszty królewskich wizyt w Gdańsku nowożytnym*, [in:] *ibid.*, s. 211.

¹⁴ Agnieszka NALEWAJEK, *Dwór królewski Jana Olbrachta w latach 1492–1501. Wykazy dworzan i rodziny dworskiej*, Warszawa 2022, s. 16–31; Feliks KIRYK, *Kurozwęcki Piotr z Kurozwęk, zwany Lubelczyk, herbu Róża (Poraj) (zm. 1499)*, [in:] *Polski słownik biograficzny* (dalej cyt. PSB), t. 16, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 274–275; *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy* (Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku, t. 10), opr. Antoni GĄSIOROWSKI, Krzysztof CHŁAPOWSKI, Kórnik 1992, nr 740.

¹⁵ F. PAPÉE, *op.cit.*, s. 240; M. BISKUP, *op.cit.*, s. 14.

¹⁶ AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 40v.

¹⁷ *Ibid.*, k. 42.

¹⁸ *Ibid.*, k. 42.

ojciec w związku z wyprawą do Gdańska w 1468 r., a później zatrzymywał się tam król Aleksander Jagiellończyk, udając się w podobną w podróż w 1504 r. Trasa przejazdu Jana Olbrachta wiodła przez Chełmżę, następnie prawdopodobnie przebiegała przez Chełmno i prowadziła drogą lądową przez Grudziądz, Nowe oraz Gniew¹⁹. Władca, jadąc do Elbląga, nie zatrzymał się w Malborku, gdzie miał zaplanowany dłuższy pobyt, który nastąpił dopiero z końcem roku. Monarszy dwór przejeżdżał przez Sztum, o czym świadczy wzmianka znajdująca się w rejestrze dworzan Jana Olbrachta o dokonanej tam przez podkomorzego Zawiszę Różę Boryszowskiego wypłacie dla jednego z pokojowców królewskich, bez daty dziennej²⁰.

Nie jest znana data przybycia władcy do Elbląga. Zważywszy na to, że król był obecny w mieście w niedzielę, 21 grudnia, można przyjąć, że przyjazd Jana Olbrachta nastąpił zapewne dzień lub dwa dni wcześniej. Fragmentaryczne rachunki nadworne z tego czasu nie zawierają wydatków związanych z wjazdem królewskim do Elbląga. Zazwyczaj przy takiej okazji rozdawano pieniądze dla gawiedzi oglądającej ceremonię powitania władcy, zapłatę dostawali tzw. *recordantes*, czyli uczniowie, którzy wykonywali śpiewy pieśni, a większą kwotę przeznaczano też na ofertorium. Takich wydatków w zachowanych wykazach wydatków nadwornych Jana Olbrachta nie ma. Pierwsze zestawienie kosztów z okresu pobytu władcy w Elblągu zaczyna się od wypłaty dla organisty, być może miejscowego, dla którego przeznaczono 3 floreny węgierskie. W dalszej kolejności odnotowano kwotę w wysokości półtora florena wydaną na ofertorium w niedzielę, 21 grudnia²¹. Niewykluczone, że po przybyciu do Elbląga król uczestniczył w nabożeństwie i przeznaczył wtedy większą kwotę na ofiarę. Przymuszczalnie ze względu na rolę Elbląga jako jednego z wielkich miast Prus Królewskich odbył się uroczysty wjazd władcy z towarzyszącym mu orszakiem dworskim. Takie ceremonie miały miejsce podczas przyjazdów królewskich do większych miast. Na powitanie władcy oczekiwali lokalni władarze, urzędnicy i duchowni, zbierały się także tłumy osób chcących zobaczyć monarchę oraz podziwiać jego orszak.

W tym czasie Jan Olbracht miał już w pełni rozwinięty dwór monarszy, z którym przybył do Prus Królewskich. W ostatnich dniach sierpnia 1494 r. w Krakowie podskarbi wielki Piotr Kurozwęcki, w związku z podróżą królewską do Torunia, wypłacił dworzanom świadczenia w wysokości 10 florenów

¹⁹ G. RUTKOWSKA, op.cit., s. 219; K. PIETKIEWICZ, op.cit., s. 219.

²⁰ AGAD, ASK, dz. 86, sygn. 2, k. 150. Zawisza Róża Boryszowski (zm. 1497) – chorąży nadworny (1493–1494), podkomorzy królewski (1494–1497), zob. *Urzędnicy centralni i nadworni*, nr 3, 694.

²¹ AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42.

za każdego konia wchodzącego w skład pocztów, z którymi pełnili służbę nadworną. Otrzymało je 120 dworzan, których poczty liczyły łącznie 760 koni. Dane te są niekompletne, gdyż nie uwzględniały kilku dostojników nadwornych. Poza tym w liczbie osób pełniących służbę konną nie byli ujęci pokojowcy i inne osoby należące do rodziny dworskiej, które służyły z jednym koniem. Nawet bez pełnych danych liczbowych widać, że wydatki na wyekspediowanie dworu monarszego do Prus były bardzo wysokie, gdyż na bieżące wyposażenie 120 dworzan konnych wydano 7600 florenów. Dodatkowo Piotr Kurozwęcki wypłacił dworzanom sporo zaległych należności²². Przekazał także kwotę w wysokości 400 florenów na pensje dla pozostałego personelu wchodzącego w skład dworu²³. Z tych informacji wynika, że na bieżące świadczenia dla członków dworu przed podróżą króla do Prus podskarbi koronny przeznaczył łącznie 8000 florenów. W rzeczywistości kwota ta była większa, bo dane z zachowanych rachunków są niekompletne. Następną wypłata bieżących świadczeń dla dworzan nastąpiła dopiero na początku 1495 r.²⁴ Wysokie wypłaty dla dworzan dokonane przez Piotra Kurozwęckiego w Krakowie w sierpniu 1494 r. stanowiły wyposażenie przeznaczone na utrzymanie pocztów konnych do końca roku podczas pobytu władcy w Prusach Królewskich. Wcześniej takie same świadczenia za poczty zostały wypłacone dworzanom przez podskarbiego wielkiego w Krakowie 24 III 1494 r. w związku z wyprawą króla Jana Olbrachta na zjazd dynastyczny Jagiellonów w Lewoczy²⁵.

Według informacji podanej przez Caspara Weinreicha Jan Olbracht przybył do Torunia w 1494 r. z orszakem królewskim liczącym 1600 konnych²⁶. Władcy towarzyszył nie tylko jego dwór z licznym gronem dworzan i personelem, lecz także dygnitarze koronni, którzy podobnie jak dostojnicy dworscy, mieli okazałe poczty konne. U boku Jana Olbrachta podczas podróży do Prus znajdował się również młodszy z braci Zygmunt, któremu towarzyszył jego kilkudziesięcioosobowy dwór królewiczowski²⁷. Wizyta monarsza Olbrachta w 1494 r. była okazją do pobytu w Elblągu także Zygmunta Jagiellończyka, który później jako władca nie zdołał odwiedzić tego miasta. Rachunki poświadczają jego obecność w Malborku na początku 1495 r., co wskazuje, że król odbywał podróż po Prusach w towarzystwie młodszego brata²⁸.

²² AGAD, ASK, dz. 86, sygn. 2, passim.

²³ AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 33–34v.

²⁴ Ibid., k. 44v–49v.

²⁵ AGAD, ASK, dz. 86, sygn. 2, passim.

²⁶ Caspar WEINREICH, *Caspar Weinreich's Danziger Chronik, [in:] Scriptores rerum Prussicarum. Die Geschichtsquellen der preussischen Vorzeit bis zum Untergange der Ordensherrschaft*, hrsg. v. Theodor HIRSCH, Max TOEPPEN, Ernst STREHLKE, Bd. 4, Leipzig 1870, s. 796.

²⁷ Adolf PAWIŃSKI, *Młode lata Zygmunta Starego*, Warszawa 1893, s. 25.

²⁸ AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 46v.

Nie wiadomo, ilu konnych przybyło do Elbląga z Kazimierzem Jagiellończykiem w 1454 r. Można się domyślać, że wówczas orszak monarszy nie był tak liczny jak podczas przyjazdu władcy do Gdańska w kwietniu 1457 r., kiedy do miasta przybyło ponad 3000 konnych²⁹. Kazimierz Jagiellończyk po wizycie w Gdańsku (gdzie kwaterował w ratuszu miejskim, a jego dworzanie borykali się z drożyzną), wystawiając przywilej dla Elbląga w sierpniu 1457 r., zażądał od elblążan wybudowania rezydencji, w której mógłby się zatrzymać on i jego następcy, a także zaopatrywania dworu w siano oraz opał³⁰. Podczas wizyty Jana Olbrachta w Elblągu w grudniu 1494 r. orszak królewski mógł liczyć ponad 1000 konnych, gdyż władcy towarzyszyło wtedy mniej dygnitarzy koronnych niż w czasie przyjazdu do Torunia. Na liście świadków dokumentu królewskiego wystawionego w Elblągu 28 XII 1494 r. figurowali biskup warmiński Łukasz Watzenrode, wojewoda sieradzki Ambroży Pampowski, wojewoda malborski Mikołaj Bażyński, marszałek wielki Piotr Kmita, podkanclerzy Grzegorz Lubrański, starosta malborski Zbigniew Tęczyński oraz starosta głogowski Jan Polak Karnkowski³¹. To grono zaufanych doradców Jana Olbrachta w sprawach polityki wobec Prus było obecne u jego boku także podczas wizyty władcy w Elblągu. Wojewodowie sieradzki i malborski byli wtedy świadkami odebrania w mieście przez króla przysięgi wierności od stanów elbląskich. Niespełna miesiąc później, 26 I 1495 r., Ambroży Pampowski z Mikołajem Bażyńskim odebrali w imieniu Jana Olbrachta podobną przysięgę wierności władcy polskiemu od rady i społeczności miejskiej w Gdańsku³². Ich obecność wraz z biskupem Łukaszem Watzenrodem na dworze w czasie kilkudniowego pobytu władcy w Elblągu nadawała tej wizycie monarszej ważny wymiar polityczny, wpisujący się w założenia polityki Jana Olbrachta w stosunku do Prus Królewskich.

Natomiast skład osobowy dworu oraz liczebność pocztów dworzan pod koniec 1494 r. nie różniły się od stanu z początku 1495 r. Wówczas na liście płac dla dworzan konnych figurowały osoby wymienione w zamieszczonym poniżej zestawieniu.

²⁹ Sobiesław SZYBKOWSKI, „*Durum est nostris absque armis*”. Kilka słów o pobycie polskich rycerzy w Gdańsku w 1457 roku, *Średniowiecze Polskie i Powszechnie*, t. 6 (10): 2014, s. 271.

³⁰ *Katalog dokumentów i listów królów polskich*, s. 110–112, nr 64.

³¹ AGAD, MK 15, k. 96v.

³² F. PAPÉE, op.cit., s. 82. W Archiwum Państwowym w Gdańsku znajdują się dwa listy Jana Olbrachta zawierające upoważnienie Ambrożego Pampowskiego i Mikołaja z Bażyn do rozmów w imieniu króla z radą miasta Gdańska wydane w Malborku 18 I 1495 r., zob. APG, 300D3.480; APG, 300D3.481; *Katalog dokumentów i listów królów polskich*, s. 64–65, nr 45, 46.

Zestawienie 1. Osoby, które otrzymały wypłatę za poczty konne w Malborku 18 I 1495 r.

1. Piotr Kmita, poczet 40-konny	39. Balczer, poczet 7-konny
2. Jan Podlodowski, poczet 20-konny	40. Jakub Boturzyński, poczet 6-konny
3. Piotr Myszkowski, poczet 16-konny	41. Kruszwicki, poczet 6-konny
4. Jan Chodecki, poczet 12-konny	42. Mikołaj Piotrowski, poczet 6-konny
5. Rafał i Otto Chodeccy,
poczet 12-konny	43. Piotr Siedlecki, poczet 6-konny
6. Wiktoryn Humbicki, poczet 12-konny	44. Balicki, poczet 6-konny
7. Jan Garbacz Jasiński,
poczet 12-konny	45. Krzysztof Chełmiński, poczet 6-konny
8. Mikołaj Gardzina Lubrański,
poczet 12-konny	46. Jakub Chlewicki, poczet 6-konny
9. Michał Ostrogski, poczet 12-konny	47. Jan Chlewicki, poczet 6-konny
10. Mikołaj Strzeżowski, poczet 12-konny	48. Stanisław Chlewicki, poczet 6-konny
11. Zawisza Róża Borzyszwowski,
poczet 10-konny	49. Ciesielski, poczet 6-konny
12. Piotr Chodecki, poczet 10-konny	50. Stanisław Dłuski, poczet 6-konny
13. Hieronim Dunin, poczet 10-konny	51. Krzysztof Gerstorf, poczet 6-konny
14. Grot, poczet 10-konny	52. Gnojeński, poczet 6-konny
15. Andrzej Kościelecki, poczet 10-konny	53. Bernard Goławiński junior,
poczet 6-konny
16. Jan Kurozwęcki, poczet 10-konny	54. Rafał Gołuchowski, poczet 6-konny
17. Stanisław Szafraniec, poczet 10-konny	55. Kamieniec, poczet 6-konny
18. Tworzjan, poczet 10-konny	56. Litwoś z Kazanowa, poczet 6-konny
19. Dobrogost Wolfgan, poczet 10-konny	57. Michał Kornicz, poczet 6-konny
20. Jan Woźnicki, poczet 10-konny	58. Wawrzyniec Kaszuba Krokowski,
poczet 6-konny
21. Mikołaj Cikowski, poczet 8-konny	59. Kunat, poczet 6-konny
22. Piotr Szydłowiecki, poczet 8-konny	60. Kwaśniowski, poczet 6-konny
23. Krzesław Wojszyk, poczet 8-konny	61. Jan Naramowski, poczet 6-konny
24. Bartosz Kaliski, poczet 8-konny	62. Niczacki, poczet 6-konny
25. Dziersław, poczet 8-konny	63. Pasikoń, poczet 6-konny
26. Bernard Goławiński, senior
poczet 8-konny	64. Pełka, poczet 6-konny
27. Jan Hynek, poczet 8-konny	65. Jan Rozenkowski, poczet 6-konny
28. Maciej Jankowski, poczet 8-konny	66. Shinek, poczet 6-konny
29. Mikołaj Jemielnicki, poczet 8-konny	67. Andrzej Stańczyk, poczet 6-konny
30. Piotr Łęcki, poczet 8-konny	68. Maciej Tuczyński, poczet 6-konny
31. Bernard Lubrański, poczet 8-konny	69. Wątróbka, poczet 6-konny
32. Jan Lubrański, poczet 8-konny	70. Jakub Węgorzowski, poczet 6-konny
33. Mikołaj Pieniążek, poczet 8-konny	71. Mikołaj Gniewosz Chrzastowski,
poczet 5-konny
34. Wincenty Przerębki, poczet 8-konny	72. Grot Gut, poczet 5-konny
35. Sokolnicki, poczet 8-konny	73. Jan Gut, poczet 5-konny
36. Andrzej Stadnicki, poczet 8-konny	74. Waclaw Boboliński, poczet 5-konny
37. Walny, poczet 8-konny	75. Klemens Bechcicki, poczet 4-konny
38. Waclaw Zeroczyński, poczet 8-konny	76. Jan Brodecki, poczet 4-konny
	77. Czela, poczet 4-konny
	78. Andrzej Grudziński, poczet 4-konny

79. Lipnicki, poczet 4 konny	99. Zdziemirski, poczet 3-konny
80. Hieronim Piotrowski, poczet 4-konny	100. Bacz, poczet 2-konny
81. Pyczek, poczet 4-konny	101. Bronisz, poczet 2-konny
82. Tagoborski, poczet 4-konny	102. Wojtaszek Chrobryński,
poczet 2-konny
83. Trubczyński, poczet 4-konny	103. Jan Chronowski, poczet 2-konny
84. Benedykt Czekiel, poczet 4-konny	104. Wincenty Czacki, poczet 2-konny
85. Krzysztof Teszlik Nahorski,
poczet 4-konny	105. Jen Dolczewski, poczet 2-konny
86. Bieliński, poczet 3-konny	106. Wojtaszek Głogiński, poczet 2-konny
87. Dąbrowski, poczet 3-konny	107. Jan Grzymała, poczet 2-konny
88. Jan Drzewicki, poczet 3-konny	108. Karwat Mały, poczet 2-konny
89. Jan Gniady, poczet 3-konny	109. Latoszyński, poczet 2-konny
90. Jan Gołuchowski, poczet 3-konny	110. Machowski, poczet 2-konny
91. Jan Holi, poczet 3-konny	111. Maraszek/Marek, poczet 2-konny
92. Jabłkowski, poczet 3-konny	112. Marcin Nowomiejski,
poczet 2-konny
93. Rafał Jakubowski, poczet 3-konny	113. Peter, poczet 2-konny
94. Jan Karwat Starszy, poczet 3-konny	114. Feliks Podlodowski, poczet 2-konny
95. Krzysztof, poczet 3-konny	115. Stańczyk, poczet 2-konny
96. Skrobaczowski, poczet 3-konny	116. Ściborek poczet 2-konny
97. Mikołaj Szydłowiecki,
poczet 3-konny	117. Dzierżek Wąs, poczet 2-konny
98. Jakub Zborzeński, poczet 3-konny	118. Tarnawski, poczet 2-konny

Źródło: Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Skarbu Koronnego, dz. 1, sygn. 22, k. 44v–49v.

W Malborku 18 I 1495 r. świadczenia otrzymało 118 dworzan i pokojowców królewskich za łącznie 741 koni³³. Nie wszyscy dostojnicy dworscy znaleźli się wtedy na liście wypłat. Brakowało na niej podkanclerzego Grzegorza Lubrańskiego, który miał poczet 30-konny³⁴, jak również marszałka dworu Rafała Leszczyńskiego, którego poczet liczył 16 koni³⁵. Spośród urzędników dworskich nieobecny na liście był też podskarbi nadworny Jakub Szydłowiecki z poczem 10-konnym³⁶.

Ponieważ miasto Elbląg nie wywiązało się z nałożonego przez Kazimierza Jagiellończyka obowiązku wzniesienia rezydencji dla władcy, wydaje się, że budynkiem, który w 1494 r. pełnił funkcję siedziby króla, stał się ratusz. Kompleks

³³ AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 44v–49v. Nazwiska Michała Kornicza nie odnotowano w rejestrze wydatków, ale figurował w rejestrze dworzan, por. AGAD, ASK 86 – Rachunki z przychodów i wydatków na potrzeby wojska koronnego, sygn. 2, k. 97.

³⁴ A. NALEWAJEK, *Dwór królewski*, s. 70, 192.

³⁵ Rafał Leszczyński był obecny w Malborku, gdzie dostał 16 łokci czerwonego adamaszku, zob. AGAD, ASK 1 – Rachunki Królewskie, sygn. 20, k. 243; A. NALEWAJEK, *Dwór królewski*, s. 69, 191.

³⁶ A. NALEWAJEK, *Dwór królewski*, s. 72, 197–201.

ratuszowy był wykorzystywany do podejmowania najważniejszych gości aż do XVII w. Wtedy przebywający w Elblągu władcy zaczęli zatrzymywać się w kamienicy, którą z czasem określano jako „Dom Królewski”³⁷. Możliwe, że z uwagi na niewielkie rozmiary budynku magistratu elbląskiego Jan Olbracht zamieszkał w innym miejscu. Być może był to klasztor brygidek usytuowany w przestronnym budynku na podzamczu zburzonego zamku krzyżackiego³⁸. Pierwotnie władca nie planował dłuższego pobytu w Elblągu, lecz w Malborku, gdzie miał do dyspozycji zamek wielkich mistrzów krzyżackich. To tam wysłano z Torunia większą ilość wina w listopadzie 1494 r.³⁹

Przy okazji wizyt monarszych w mieście zatrzymywali się również towarzyszący mu dygnitarze koronni, dworzanie, m.in. urzędnicy dworscy, sekretarze i pokojowcy królewscy oraz przyjeżdżający w tym czasie posłowie. Ponieważ dworzanie otrzymywali uposażenie na utrzymanie pocztów, sami musieli się zatroszczyć o lokum dla swych pachołków oraz koni. Można się domyślać, że po wzięciu udziału w reprezentacyjnym wjeździe orszaku królewskiego do miasta pocztowi oczekiwali na wyjazd rozlokowani częściowo w pobliskich miejscowościach. Miasto musiało zapewnić lokale oraz zabezpieczyć aprowizację także dla dość licznej personelu dworskiego, który usługiwał w różnych czynnościach związanych z życiem króla na dworze⁴⁰. Podczas pobytu Jana Olbrachta w Elblągu pojawił się poseł hospodara mołdawskiego Stefana⁴¹. Przybył też wówczas, być może znany na polskim dworze w związku z wyprawą do Lewoczy, Hanush z poselstwem od margrabiego Fryderyka Hohenzollerna, który będąc mężem siostry królewskiej Zofii, kilka miesięcy wcześniej uczestniczył z Olbrachtem w zjeździe dynastycznym Jagiellonów⁴².

Te m.in. informacje przynoszą rachunki z końca 1494 r., zawierające szczegółowe rozliczenia z dwóch sum pieniężnych wydanych na dworze w Elblągu. W pierwszej kolejności podano rozliczenie z niedużej kwoty o wysokości 30 florenów węgierskich, którą dostarczył pisarz królewski Wacław Jasiński⁴³. W rachunkach nie odnotowano, skąd pochodziły te pieniądze, ale zaznaczono,

³⁷ E. KIZIK, *Ratusze wielkich miast Prus Królewskich*, s. 128–129.

³⁸ Sobiesław SZYBKOWSKI, *Król Kazimierz Jagiellończyk wobec fundacji klasztoru brygidek w Elblągu*, [in:] *Jagiellonowie i ich świat. Polityka kościelna i praktyki religijne Jagiellonów* (Studia Jagiellonica, t. 4), red. Bożena CZWOJDRAK, Jerzy SPERKA, Piotr WĘCOWSKI, Kraków 2020, s. 137–150.

³⁹ Item Sdzyemyerszki et vectoribus cum vino euntubis in Marborg pro expensas VII flor, AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 41.

⁴⁰ S. SZYBKOWSKI, „*Durum est nostris absque armis*”, s. 276–277.

⁴¹ „Item nuncio Moldavye VI flor”, AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42v.

⁴² „Item Hanush a margrabya VIII flor”, *ibid.*, k. 42v.

⁴³ *Ibid.*, k. 42. Wacław Jasiński – pisarz królewski (1492–1500), kanonik przemyski i sandomiński (1501), Irena SUŁKOWSKA-KURASIOWA, *Polska kancelaria królewska w latach 1447–1506*, Wrocław 1967, nr 62.

że były to monety określane jako solidy („de XXX flor. ungaricalibus in solidis”), a wydatki z tej kwoty wypłacano tylko we florenach jako jednostce pieniężnej. Co ciekawe, 10 I 1495 r. Jasieński został wysłany z Malborka do Gdańska po ratę czynszu z tego miasta dla króla polskiego, płatną na 24 grudnia minionego roku⁴⁴. Z kolei drugi wykaz zawierał wydatki z sumy wynoszącej 200 florenów węgierskich, którą przekazał notariusz królewski Jan Chrzęstowski⁴⁵. Ta wpłata była przez niego dokonana w monetach groszowych („de ducentis flor. in latis et medien.”), czyli groszach oraz półgroszach, a wydatki wypłacano w różnych jednostkach pieniężnych, tj. grzywnie wynoszącej 48 groszy, florenie o wartości 14 skojców, który był równy 28 groszom, a także w groszach.

Do rozliczeń sum wydanych w Elblągu dopisano na początku nazwę miasta. Przy pierwszej kwocie odnotowano ją w brzmieniu „Wjēlbjag”, które było próbą polskiej adaptacji nazwy⁴⁶. Przy drugiej sumie użyto istniejącego polskiego określenia „Olbyag”⁴⁷. Ta nazwa pojawiła się także w jednym z zapisów w końcowej części wykazu⁴⁸. Dopisano ją także w rozliczeniu sumy wydanej po wyjeździe władcy z Elbląga do Malborka⁴⁹. W jednym z kolejnych wykazów wydatków nadwornych znalazł się też zapis, w którym użyto zniemczonej nazwy „Elbling”⁵⁰. To określenie podawano w zestawieniach wypłat odnotowanych w rejestrze dworzan Jana Olbrachta⁵¹.

W rozliczeniach finansowych z pobytu władcy w Elblągu występuje tylko jeden zapis dotyczący zaopatrzenia kuchni królewskiej w produkty spożywcze. Odnotowano wypłatę kwoty w wysokości 7 florenów dla szafarza, który zajmował się zakupem żywności na stół monarszy⁵². Brak tego typu wydatków sugeruje, że wszelkie produkty spożywcze do kuchni oraz na stół władcy były dostarczane przez miasto. Wykazy wydatków nadwornych nie odnotowują także w tym czasie kwot przekazywanych dla obrocznych na zakup owsa i siana. Można więc się domyślać, że miasto wywiązywało się z obowiązku zapewnienia obroku dla koni królewskich⁵³.

⁴⁴ APG, 300D3.479; *Katalog dokumentów i listów królów polskich*, s. 63, nr 43.

⁴⁵ AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42v–43v. Jan Chrzęstowski – pisarz królewski (1492–1506), I. SUŁKOWSKA-KURASIOVA, op.cit., nr 27.

⁴⁶ AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42.

⁴⁷ Ibid., k. 42v; Paweł SWOBODA, *Nazewnictwo*, [in:] *Atlas historyczny Polski. Prusy Królewskie w drugiej połowie XV wieku. Suplement, cz. 2: Komentarz. Indeksy*, red. Tomasz PANECKI, Marek SŁOŃ, Warszawa 2021, s. 34.

⁴⁸ „Item citariste in Olbyag I flor.”, AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 43.

⁴⁹ Ibid., k. 43v.

⁵⁰ „Item eidem debitum quod in Elbing recordantibus dederat X gr”, ibid., k. 50.

⁵¹ AGAD, ASK, dz. 86, sygn. 2, k. 48, 54, 57, 71, 85, 86, 88, 90v, 120, 125, 142, 154.

⁵² „Item Alberto ad dispensandum VII flor. ungarice”, AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42.

⁵³ W rozliczeniu sum wydanych w Elblągu znalazła się informacja o zapłacie za konia: „Item pro equo III ½ flor.”, ibid., k. 42v.

W wykazach praktycznie nie występowały inne zakupy, z wyjątkiem kwoty 7 florenów reńskich zapłaconej za płótno oraz wydatków w wysokości pół grzywny i 10 groszy na nabyte przez kleryka świece⁵⁴. Jedną z form jałmużny królewskiej stosowaną w praktykach religijnych Jagiellonów było kupowanie w okresie adwentu i postu większych ilości płótna, które rozdawano na koszule dla ubogich⁵⁵. Przepuszczalnie wydatek na płótno podczas wizyty Jana Olbrachta w Elblągu wiązał się z praktykowaniem tego zwyczaju. Również wydatki na świece wynikały z adwentowych praktyk religijnych oraz przygotowań kaplicy królewskiej do liturgii, w której władca uczestniczył w wigilię, a także następne dni świąt. Odnotowano łączną kwotę, która wyniosła 20 florenów, wydaną w Boże Narodzenie i następne dni na cele „propter Deum”, czyli na hojniejsze ofertoria oraz datki dla ubogich⁵⁶. Spędzone w Elblągu święta były obchodzone przez króla z zachowaniem towarzyszących im zwyczajowych praktyk, które istniały na dworze pierwszych Jagiellonów. Jeden ze zwyczajów związanych z wjazdami władców do miast, a także z świętowaniem uroczystości religijnych, polegał na prezentowaniu przez *reccordantes*, czyli młodzież szkolną, śpiewu pieśni, za co otrzymywali datkę pieniężną. Podczas pobytu w Elblągu Jan Olbracht miał okazję posłuchać *reccordantes*, którym podarował 10 groszy. Tę niewielką kwotę król pożyczył wtedy od Piotra Szydłowieckiego, a zwrócił ją dopiero w Toruniu w lutym 1495 r.⁵⁷

Ponad połowę rozchodów z sum wydanych w Elblągu stanowiły wypłaty należności z tytułu pełnionej służby konnej („super servicium”) dla kilkunastu dworzan i pokojowców⁵⁸. Na te świadczenia zostały wydane 124 floreny z kwoty 200 florenów, którą przekazał pisarz Jan Chrzęstowski. Należności były wypłacane we florenach wynoszących po 28 groszy. Informacje o wypłatach, które miały miejsce w Elblągu, umieszczone zostały także w rejestrze dworzan Jana Olbrachta⁵⁹. Na podstawie znajdujących się tam zapisów wiadomo, że na-

⁵⁴ „Item pro thela VII flor. renensis”, *ibid.*, k. 42; „Item clerico pro candelis ½ marca. Item clerico super candelas X gr”, *ibid.*, k. 42v.

⁵⁵ Urszula BORKOWSKA, *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, Warszawa 2012, s. 400–401; Agnieszka NALEWAJEK, *Praktyki religijne króla Jana Olbrachta w świetle rachunków nadwornych*, *Saeculum Christianum*, t. 27: 2020, nr 1, s. 88–89.

⁵⁶ „Item ipso die Natalis Christi et aliis diebus propter Deum XX flor.”, AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42v.

⁵⁷ *Ibid.*, k. 50. Zob. także przyp. 50; Agnieszka NALEWAJEK, *Na królewskim dworze Jana Olbrachta*, *Roczniki Humanistyczne*, t. 59: 2011, z. 2, s. 50. Piotr Szydłowiecki (zm. 1508) – chorąży nadworny (1494–1498), podkomorzy (1500), krajczy (1507), *Urzednicy centralni i nadworni*, nr 4, 278, 695.

⁵⁸ AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42v–43.

⁵⁹ AGAD, ASK, dz. 86, sygn. 2, k. 54, 57, 71, 85, 86, 88, 90v, 120, 125, 142, 154.

leżności te wypłacił Piotr Szydłowiecki około 25 grudnia⁶⁰. Co ciekawe, według rejestru dworzan, oprócz grupy wymienionej w wykazie wydatków, wypłatę w wysokości 4 florenów w Elblągu dostał także Jan Chlewicki⁶¹. Ten wydatek został pominięty w rozliczeniach sum wydanych podczas wizyty królewskiej w mieście. W podsumowaniu rozliczenia wydatków, na które przeznaczone zostało 30 florenów z wpłaty pisarza Jasińskiego, podano – na podstawie odnotowanych tam zapisów – kwotę wynoszącą 26 florenów⁶². Widocznie nieujęte w tym rozliczeniu 4 floreny zostały wydane na wypłatę dla Jana Chlewickiego podaną w rejestrze dworzan. Pieniądze z sum przekazanych przez pisarzy królewskich w Elblągu rozdysponowywał na wydatki nadworne Piotr Szydłowiecki. Najprawdopodobniej on sporządził też rozliczenia znajdujące się w rejestrze rozchodów królewskich prowadzonym przez podskarbiego nadwornego Jakuba Szydłowieckiego. Ten był wówczas nieobecny na dworze z powodu wyjazdu z poselstwem do księcia Aleksandra na Litwę⁶³.

W Elblągu, tak samo jak w czasie podróży króla do Prus i pobytu w Toruniu, z pieniędzy na bieżące wydatki nadworne wypłacono w niedużych kwotach należności niektórym z dworzan⁶⁴. Na podstawie informacji z rachunków wiadomo, kto z licznego grona dworzan władcy był obecny na dworze około świąt Bożego Narodzenia (zob. Tab. 1.).

Tab. 1. Wypłaty należności za służbę dla dworzan w Elblągu ok. 25 XII 1494 r.

Lp.	Osoba	Poczet	Wypłata	Rachunki Królewskie	Rachunki z przychodów i wydatków na potrzeby wojska koronnego
1	2	3	4	5	6
1.	Jan Zaremba z Kalinowy	10-konny	40 fl.	k. 42v	k. 54
2.	Jan Hynek	8-konny	10 fl.	k. 42v	k. 85
3.	Wiktoryn Humbicki	12-konny	12 fl.	k. 42v	k. 71
4.	Mikołaj Piotrowski	6-konny	4 fl.	k. 43	k. 120
5.	Bernard Goławiński (senior)	8-konny	8 fl.	k. 43	k. 33
6.	Dziersław	8-konny	10 fl.	k. 43	k. 88

⁶⁰ Przykładowo jeden z zapisów był następujący: „Item in Elbing circa festum Natale Christi super servitium X flor. per Petrum de Shidlowyecz”, *ibid.*, k. 88.

⁶¹ „Item in Elbing eidem quattuor flor. per Petrum Shidlowyeczki”, *ibid.*, k. 48.

⁶² AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42.

⁶³ Agnieszka NALEWAJĘK, *Szydłowieccy na dworze królewskim Jana Olbrachta*, [in:] *Servitium et amicitia. Studia z dziejów kariery i awansu w Polsce Jagiellonów* (Praelara Stirps Jagiellonica, t. 3), red. Agnieszka JANUSZEK-SIERADZKA, Sandomierz 2011, s. 26–27.

⁶⁴ AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 36v–42.

1	2	3	4	5	6
7.	Jan Grzymała	2-konny	4 fl.	k. 43	k. 142
8.	Maciej Jankowski	8-konny	10 fl.	k. 43	k. 90v
9.	Pyczek	4-konny	4 fl.	k. 43	k. 154
10.	Kunat	6-konny	6 fl.	k. 43	k. 57
11.	Czela	4-konny	6 fl.	k. 43	k. 125
12.	Piotr Łęcki	8-konny	10 fl.	k. 43	k. 86
13.	Jan Chlewicki	6-konny	4 fl.	—	k. 48
Łącz- nie	12 osób	90 koni	128 fl.		

Źródło: Rachunki Królewskie – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Skarbu Królewskiego, dz. 1, sygn. 22; Rachunki z przychodów i wydatków na potrzeby wojska koronnego – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Skarbu Królewskiego, dz. 86, sygn. 2.

Najwyższą kwotę, wynoszącą 40 florenów, dostał Jan Zaremba z Kalinowy⁶⁵. Po jej otrzymaniu na dłuższy czas opuścił grono dworzan królewskich. Pozostałe wypłaty były mniejsze i miały zróżnicowaną wysokość. Wszystkie te osoby przed podróżą pruską dostały od podskarbiego Piotra Kurozwęckiego w Krakowie pod koniec sierpnia 1494 r. uposażenie w wysokości 10 florenów za konia. Później, z wyjątkiem Jana Zaremby, wszystkim wypłacono bieżące świadczenia za poczty w Malborku 18 I 1495 r.⁶⁶ Dworzanie nie dostawali jednak całości należnych im pieniędzy za poczty podczas bieżących wypłat, dlatego powstawały należności, które były z nimi osobno regulowane, m.in. przez wypłacanie im pewnych kwot w zależności od dostępności środków finansowych na pokrywanie wydatków królewskich. Być może pod koniec roku niektórym dworzanom nie starczało pieniędzy na pokrycie kosztów pobytu z pocztami w Prusach z wypłaty, którą dostali przed wyjazdem do Torunia. Mogło dochodzić do ich zadłużenia w gospodach oraz zastawiania należących

⁶⁵ Ibid., k. 42v; AGAD, ASK, dz. 86, sygn. 2, k. 54; A. NALEWAJEK, *Dwór królewski*, s. 95–96, 249–250. Jan Zaremba z Kalinowy (zm. 1523) – starosta sieradzki (1498), krajczy nadworny (1504), starosta generalny Wielkopolski (1504–1508), kasztelan poznański (1508–1511), wojewoda łęczycki (1511–1512), wojewoda kaliski (1512–1523); *Urzędnicy centralni i nadworni*, nr 276; *Urzędnicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku. Spisy* (Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku, t. 2, z. 2), opr. Edward OPALIŃSKI, Hanka ŻEREK-KLESZCZ, Kórnik 1993, nr 617; *Urzędnicy wielkopolscy XVI–XVIII wieku. Spisy* (Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku, t. 1, z. 2), opr. Adam BIENIASZEWSKI, red. Antoni GAŚSIOROWSKI, Wrocław 1987, nr 439, 746, 1179; Sobiesław SZYBKOWSKI, *Król Jan Olbracht wobec możnowładztwa ziem środkowopolskich*, [in:] *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewska w drugiej połowie XV i w XVI wieku*, red. Bożena CZWOJDRAK, Jerzy SPERKA, Piotr WĘCOWSKI, Kraków 2016, s. 322.

⁶⁶ AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 44v–49v.

do nich zbroi i innych ruchomości⁶⁷. Na dworze liczono na zapłatę wyższych kwot uposażenia na początku nowego roku.

W tym czasie najwyraźniej brakowało większych wpływów z przychodów skarbowych, a były one bardzo potrzebne na rozmaite wydatki nadworne związane ze świętami Bożego Narodzenia, w tym świadczenia nazywane kolędą. Nie wpłynęła rata czynszu gdańskiego płatna na 24 grudnia, w związku z czym 10 I 1495 r. z Malborka do Gdańska wysłano pisarza Wacława Jasińskiego po pieniądze⁶⁸. Czynsz królewski z Elbląga na początku 1495 r. był rozdysponowany do końca następnego roku⁶⁹. Jan Olbracht, aby zapewnić środki na wysokie ekspensy królewskie wynikające z wystawności jego dworu, a także okazywania swej hojności, w ostatnim dniu wizyty w Elblągu 28 XII 1494 r. pożyczył 300 florenów w półgroszach od starosty malborskiego Zbigniewa Tęczyńskiego⁷⁰. W rejestrze rachunkowym nie ma rozliczenia wydatków z tej kwoty. Przed końcem roku, 30 grudnia, wpłatę w wysokości 124 florenów w półgroszach dostarczył pisarz Jan Chrzęstowski. Pieniądze te zostały wydane w Malborku, były to m.in. wydatki związane z ceremonią wjazdu monarchy do miasta oraz z kolędą dla rodziny dworskiej⁷¹.

Na początku nowego roku król domagał się wpłaty pieniędzy z podatku pruskiego od biskupa Łukasza Watzenrodego. W tej sprawie wysłał do niego list z Malborka 3 I 1495 r.⁷² W drugim liście z tego samego dnia Jan Olbracht wezwał go do przyjazdu na dwór, gdyż „okoliczności wymagają, aby biskup był przy boku królewskim i służył mu radą”⁷³. Zapewne z tymi listami pojechał pokojowiec Andrysz. Dostał on 2 floreny na delegację do biskupa warmińskiego („asperski”), o czym informuje jeden z zapisów znajdujących się w rozliczeniu wydatków nadwornych z Elbląga⁷⁴. W związku z tym, że Łukasz Watzenrode

⁶⁷ Taka sytuacja miała miejsce podczas pobytu Kazimierza Jagiellończyka w Gdańsku w 1457 r., zob. Sobiesław SZYBKOWSKI, „*Durum est nostris absque armis*”, s. 272–273.

⁶⁸ APG, 300D3.479; *Katalog dokumentów i listów królów polskich*, s. 63, nr 43.

⁶⁹ Jan Olbracht w czasie pobytu w Malborku 14 I 1495 r. nakazał radzie miasta Elbląg wpłacić 40 grzywien pruskich dla mieszczanina gdańskiego Jana Munkenbecka z raty czynszu płatnej na Boże Narodzenie 1496 r., zob. APG, 368/I.98; *Katalog dokumentów i listów królów polskich*, s. 63, nr 44. Kwitancja początkowo była przechowywana w archiwum miejskim w Elblągu, *Katalog des Elbinger Stadtarchivs*, hrsg. v. Edwin VOLCKMANN, Elbing 1875, s. 60–61, nr VI.159.

⁷⁰ AGAD, MK 15, k. 96v.

⁷¹ AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 43v–44.

⁷² *Codex epistolaris saeculi decmi quinti*, t. 3, opr. Anatol LEWICKI, Kraków 1894, s. 423–424, nr 410; *Akta Stanów Prus Królewskich*, t. 3, cz. 1, s. 152, nr 149; F. PAPÉE, op.cit., s. 85.

⁷³ *Codex epistolaris saeculi decmi quinti*, t. 3, s. 424, nr 411; *Akta Stanów Prus Królewskich*, t. 3, cz. 1, s. 152, nr 150.

⁷⁴ „Item Andrysz eunti ad episcopum asperski II flor. ad expensas”, AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 43; A. NALEWAJEK, *Dwór królewski*, s. 164, 368. Określenie „asperski”, czyli heilsberski, pochodzi od niemieckiej nazwy Lidzbarka – Heilsbergu – siedziby biskupów warmińskich. Za podpowiedź dziękuję ks. prof. dr. hab. Wojciechowi Zawadzkiemu.

towarzyszył królowi podczas pobytu w mieście, wyjazd kuriera z listami do biskupa warmińskiego musiał nastąpić z Malborka, a nie Elbląga, co nie zostało odnotowane w rachunkach. Nie wiadomo, czy Watzenrode dostarczył pieniądze, o które prosił go król na początku roku, jednak nie zmieniało to faktu, że Jan Olbracht darzył go wielkim zaufaniem⁷⁵.

W drugiej połowie stycznia wyższą wpłatę na świadczenia dla dworzan przekazał Filip Kallimach. Ta suma wynosiła 1897 i pół florena węgierskiego, równego 30 groszom. W większości została przeznaczona na wypłacone dworzanom 18 stycznia świadczenia za pocztę w wysokości po 2 floreny za konia. Należności te wypłacił Piotr Szydłowiecki, ale w florenach równych 28 groszom⁷⁶.

Znamienne jest to, że w gronie dworzan, którzy otrzymali wypłaty w Elblągu, znajdowali się Jan Hynek, Maciej Jankowski oraz Dzierśław i Piotr Łęcki, którzy mieli doświadczenie wojskowe jako rotmistrzowie zaciężnych oddziałów konnych⁷⁷. Każdy z nich znalazł się na dworze Jana Olbrachta w sierpniu 1494 r., a około 25 grudnia wszyscy jednocześnie dostali kolejne honoraria. Ich obecność w otoczeniu królewskim niewątpliwie miała związek z kwestią zasilenia obrony potocznej Rusi, do której zostali oddelegowani jesienią 1495 r.⁷⁸ Wojska obrony potocznej, którymi dowodził Stanisław Chodecki, wymagały wzmocnienia z powodu wznowienia przez Tatarów silnych najazdów tatarskich na Podole, co doprowadziło do bitwy pod Wiśniowcem w 1494 r.⁷⁹ W sprawy związane z sytuacją wojskową na Rusi zaangażowany był należący do grona dworzan królewskich Jan Potocki, który współpracował ze Sta-

⁷⁵ Zob. list Jana Olbrachta do rady miasta Elbląg w sprawie posiedzenia rady pruskiej z 9 I 1495 r., *Katalog dokumentów i listów królów polskich*, s. 62–63, nr 42.

⁷⁶ AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 44v–49v.

⁷⁷ Marek PLEWCZYŃSKI, *Rotmistrzowie łączycy w XVI wieku*, [in:] *In tempore belli et pacis. Ludzie – Miejsca – Przedmioty. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr hab. Janowi Szymczakowi w 65-lecie urodzin i 40-lecie pracy naukowo dydaktycznej*, red. Tadeusz GRABARCZYK, Anna KOWALSKA-PIETRZAK, Tadeusz NOWAK, Warszawa 2011, s. 264–265, 271.

⁷⁸ AGAD, ASK, dz. 86, sygn. 2, k. 78, 78v, 85, 86, 88, 90v; Agnieszka NALEWAJEK, *Curienses w służbie wojskowej na Rusi za panowania króla Jana Olbrachta – zarys problematyki źródłowej*, *Historia Slavorum Occidentis*, t. 12: 2022, nr 1 (32), s. 122–123, DOI: <https://doi.org/10.15804/hso220105>; eadem, *Dwór królewski*, s. 86, 92, 93, 109, 231–232, 243–244, 246, 267.

⁷⁹ F. PAPÉE, op.cit., s. 74–77. Stanisław Chodecki (zm. 1529) – dworzanin Kazimierza Jagiellończyka, starosta halicki (1488–1502), hetman ziem ruskich (1492), starosta kamieniecki (1495), kasztelan lwowski 1495–1505, starosta lwowski 1501–1529, marszałek wielki koronny (1505–1529), zob. *Urzednicy centralni i nadworni*, nr 405; *Urzednicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemia halicka, lwowska, przemyska, sanocka)*. *Spisy* (Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej, t. 3, z. 1), opr. Kazimierz PRZYBOŚ, red. Antoni GAŚSIOROWSKI, Kórnik 1987, nr 337, 671, 834, 1176; Władysław POCIECHA, *Chodecki Stanisław h. Powala (zm. 1529)*, [in:] PSB, t. 3, Kraków 1937, s. 352–354.

niśławem Chodeckim⁸⁰. Prawdopodobnie z tego powodu Potocki nie udał się z królem do Prus jesienią 1494 r., a pojawił się na dworze królewskim dopiero na wiosnę następnego roku⁸¹. W rozliczeniu wydatków nadwornych z czasu pobytu władcy w Elblągu odnotowano informację o kurierze przysłanym do władcy przez Potockiego⁸². Z coraz bardziej napiętą sytuacją na pograniczu z Chanatem Krymskim oraz Mołdawią, które popadły w uzależnienie od Turcji, pogarszającą się mimo przedłużenia rozejmu polsko-tureckiego, z pewnością wiązał się też przyjazd do Elbląga posła hospodara mołdawskiego pod koniec 1494 r.⁸³ Kwestia wojny z Turcją, głównie zaś potrzeba wzmocnienia obrony Rusi były przedmiotem działań prowadzonych na dworze królewskim. Jan Olbracht zabiegał o pozyskanie pieniędzy na zwiększenie wydatków, m.in. zażądał udziału w dochodach Gdańska z „palowego”, które miasto pobierało od okrętów zatrzymujących się w porcie⁸⁴.

Rozliczenia sum wydanych w Elblągu zawierają informacje na temat funkcjonowania dworu królewskiego. Miasto przez ponad tydzień było siedzibą polskiego władcy, w której Jan Olbracht prowadził działania polityczne. W tym czasie wysyłano z dworu kurierów z listami królewskimi. Pokojowiec Marcin Nowomiejski udał się z misją do Krakowa⁸⁵. Drugi pokojowiec, Wincenty Czacki został natomiast wysłany do Poznania⁸⁶. Z kolei pokojowiec Bacz otrzymał pieniądze w związku z jakimś powierzonym mu do wykonania zadaniem⁸⁷. Jedną z kwot wydatkowanych na działania po przyjeździe do Elbląga trafiła do rąk sekretarza królewskiego Wincentego Przerębskiego⁸⁸.

⁸⁰ Jan Potocki (zm. 1514/1515) – wojski krakowski (1488–1494), chorąży sieradzki (1494–1514), *Urzednicy malopolscy XII–XV wieku. Spisy* (Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej, t. 4, z. 1), opr. Janusz KURYKA, Wrocław 1990, nr 504; *Urzednicy wojewodztw leczyckiego i sieradzkiego*, nr 925; Alicja SZYMCAKOWA, *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998, s. 321, 324. Na współpracę Jana Potockiego ze Stanisławem Chodeckim wskazują zapisy w księgach rachunkowych z okresu przed wyprawą mołdawską w 1497 r., AGAD, ASK, dz. 86, sygn. 2, k. 174.

⁸¹ Jan Potocki był obecny na dworze królewskim podczas pobytu Jana Olbrachta w Radomiu, a następnie w Brześciu we wrześniu i październiku 1494 r., AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 37, 37v, 38v; AGAD, ASK, dz. 86, sygn. 2, k. 46; A. Nalewajek, *Dwór królewski*, s. 119, 281–282.

⁸² „Item nuncio a Potoczki III flor”, AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 43.

⁸³ Zob. przyp. 41.

⁸⁴ F. PAPÉE, op.cit., s. 84.

⁸⁵ „Item Nowomieszczy Sadzicz eunti Cracoviam IIII flor. ungarice”, AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42; A. NALEWAJEK, *Dwór królewski*, s. 151, 346.

⁸⁶ „Item Czacki eunti Poznaniem III flor. ad expensas”, AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42v; A. NALEWAJEK, *Dwór królewski*, s. 145, 322–323.

⁸⁷ „Item Bacz I ½ flor. ad expensam”, AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 43; A. NALEWAJEK, *Dwór królewski*, s. 143, 316–317.

⁸⁸ „Item in manus Przerambski IIII flor. ungarice”, AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42; A. NALEWAJEK, *Dwór królewski*, s. 70, 192. Wincenty Przerębski (zm. 1513) – pisarz królewski

Część wydatków nadwornych z pobytu królewskiego w mieście stanowiły wypłaty pensji za służbę dla osób należących do niższego personelu dworskiego. Wynagrodzenia otrzymali wtedy niemający pocztów konnych, tzw. pokojowcy młodszy, do których zaliczali się Aleksy, Biel i Sergi oraz Hanusz Both⁸⁹. Wypłatę pensji dostała także praczka oraz trzech stróże⁹⁰. Ponadto wypłacono wynagrodzenie dla myśliwych oraz Wasylowi, który pomagał dworskim kuśniermom⁹¹. Przypuszczalnie jeden z kapelanów królewskich noszący imię Stanisław otrzymał wypłatę na zakup futra⁹². Uwagę zwracają wydatki na wynagrodzenia dla flectistów i cytrzysty, a także bębniści królewskiego oraz organisty. Flectiści dostali wówczas 12 florenów⁹³. Cytrzyście wypłacono jednego florena⁹⁴. Najprawdopodobniej wydatki te stanowiły gratyfikacje za występy na urządzanych w Elblągu z okazji przyjazdu władcy ucztach. Być może Jan Olbracht, który przyszedł na świat w Krakowie 27 XII 1459 r., uczcił w Elblągu swe 35 urodziny⁹⁵.

Niektóre zapisy z tego okresu znajdujące się w rachunkach szczególnie wskazują na hojność króla, z której korzystali nie tylko członkowie dworu, lecz także miejscowi. Na podstawie wykazów artykułów luksusowych wiadomo, że burmistrz Elbląga dostał 16 łokci czarnego adamaszku⁹⁶. Funkcję tę pełnił mieszczanin elbląski Mikołaj Sonnenwald⁹⁷. W związku z okresem świąt Bożego Narodzenia nie zapomniano o zapłacie dla organisty za to, że uświetniał nabożeństwa⁹⁸. Doceniono też dodatkowo trud bębniści królewskiego Hanusza Murzyna za oprawę ceremonii dworskich⁹⁹. Z rachunków wynika, że Jan Olbracht, goszcząc w Elblągu, nie rezygnował ze swych ulubionych rozrywek czy

(1473–1487), sekretarz królewski (1487), sekretarz wielki (1494–1496/1497), podkanclerzy koronny (6 III 1497–4 V 1499), biskup płocki (1498), biskup wrocławski (1503–1513), Krzysztof BACZKOWSKI, *Przerębski (Przerembski) Wincenty h. Nowina (ok. 1450–1513)*, [in:] PSB, t. 29, Wrocław 1986, s. 4–7; *Urzednicy centralni i nadworni*, nr 631.

⁸⁹ „Item Olexy IIII flor.”; „Item Biel II flor.”; „Item Serhi I ½ flor.”; „Item Hanusz Both VI flor.”; AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42v; A. NALEWAJEK, *Dwór królewski*, s. 144, 164, 167, 318, 368, 376.

⁹⁰ „Item praczka V flor.”; „Item tribus custodibus III flor.”; AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42v.

⁹¹ „Item lowczam V flor.”; „Item Wasyl I ½ flor.”; *ibid.*, k. 43.

⁹² „Item domino Stanislao super pellicum IIII flor.”; *ibid.*, k. 43; A. NALEWAJEK, *Dwór królewski*, s. 169, 379–380.

⁹³ „Item fistulatoribus XII flor.”; AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42v.

⁹⁴ „Item citariste in Olbyag I flor.”; *ibid.*, k. 43; por. przyp. 48.

⁹⁵ F. PAPÉE, *op.cit.*, s. 5, 229.

⁹⁶ „Item preconsuli in Elbling XVI ulnas”; AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 20, k. 243; A. NALEWAJEK, *Na królewskim*, s. 76.

⁹⁷ Roman CZAJA, *Urzednicy miejscy Elbląga do 1524 roku*, Elbląg 2010, s. 134–163.

⁹⁸ „Item organiste III flor. ungarice”; AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42; A. NALEWAJEK, *Na królewskim dworze*, s. 49.

⁹⁹ „Item Murzyn a timpannis ½ flor.”; AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 43; A. NALEWAJEK, *Dwór królewski*, s. 172, 383–384.

zajęć, takich jak fechtunek. Wśród wydatków występowała wypłata dla obecnego wtedy na dworze szermierza¹⁰⁰.

Wizyta w Elblągu w grudniu 1494 r. pozwoliła władcy poznać bliżej miasto i jego władze, przez co łatwiej mu było interweniować w różnych sprawach w radzie miejskiej oraz rozstrzygać rozmaite kwestie, o czym świadczą dokumenty i listy królewskie. Kończąc pobyt w Prusach Królewskich w ostatnich dniach przed wyjazdem z Torunia, 29 V 1495 r. Jan Olbracht wystawił dwa dokumenty dotyczące Elbląga. Jednym z nich był nakaz przestrzegania zwyczajów niezakładania jazów i sieci na wodach wypływających z jeziora Drużno. W drugim dokumencie władca zakazał starostom malborskim zatrzymywania kupcom pruskim i polskim towarów oraz drewna dostarczanego do Elbląga¹⁰¹. W sierpniu 1496 r. władca wysłał do rady miasta Elbląga pismo o podobnej treści jak do rady Gdańska, w którym zakazał jej stawiania się przed sądem kameralnym Rzeszy w sprawie skargi złożonej tam na władze Gdańska oraz Elbląga¹⁰². W tym samym czasie Jan Olbracht powołał znanego mu osobiście burmistrza Mikołaja Sonnenwalda na urząd burgrabiego elbląskiego¹⁰³.

BIBLIOGRAFIA

- Baczkowski, Krzysztof. "Przerębki (Przerembski) Wincenty h. Nowina (ok. 1450–1513)." In *Polski słownik biograficzny*, vol. 29, 4–7. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1986.
- Bieniaszewski Adam, ed. *Urządnicy wielkopolscy XVI–XVIII wieku. Spisy*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1987.
- Biskup, Marian and Zenon Hubert Nowak, eds. *Królowie polscy w Toruniu. Szkice*. Toruń: Muzeum Okręgowe, 1984.
- Biskup, Marian. "Król Jan Olbracht i jego związki z Prusami Królewskimi i Toruniem." *Rocznik Toruński* 28 (2001): 9–24.
- Borawska, Teresa. "Bernard Sculteti jako rzecznik interesów warmińskich w Rzymie na przełomie XV i XVI wieku." *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* (1972) issues 2–3: 343–361.

¹⁰⁰ „Item szymerzowoy III flor. renesis”, AGAD, ASK, dz. 1, sygn. 22, k. 42; A. NALEWAJEK, *Na królewskim dworze*, s. 65.

¹⁰¹ *Katalog dokumentów i listów królów polskich*, s. 72–73, nr 54, 55. Dokument Jana Olbrachta z 29 V 1495 r. dotyczący niezakładania jazów na wodach wypływających z jeziora Drużno był przechowywany w elbląskim archiwum miejskim, *Katalog des Elbinger Stadtarchivs*, s. 61, nr VI.160.

¹⁰² *Ibid.*, s. 91, nr 78.

¹⁰³ *Ibid.*, s. 92, nr 80.

- Borawska, Teresa. "Sculteti Bernard." In *Słownik biograficzny Kapituły Warmińskiej*, edited by Jan Guzowski and Teresa Borawska, 220–221. Olsztyn: Hosianum, 1996.
- Borkowska, Urszula. *Dynastia Jagiellonów w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012.
- Czaja, Roman. *Urzednicy miejscy Elbląga do 1524 roku*. Elbląg: Wydawnictwo Elbląskiego Towarzystwa Naukowego, 2010.
- Gąsiorowski, Antoni and Krzysztof Chłapowski, eds. *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*. Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1992.
- Górski, Karol and Marian Biskup, eds. *Akta Stanów Prus Królewskich*, vol. 3, part 1. Toruń: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1961.
- Grulkowski, Marcin, Beata Możejko and Sobiesław Szybkowski, eds. *Katalog dokumentów i listów królów polskich z Archiwum Państwowego w Gdańsku (do 1492 roku)*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2014.
- Kiryk, Feliks. "Kurozwęcki Piotr z Kurozwęk, zwany Lubelczyk, herbu Róża (Poraj) (zm. 1499)." In *Polski słownik biograficzny*, vol. 16, 274–275. Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1971.
- Kizik, Edmund. "Ratusze wielkich miast Prus Królewskich w publicznych świętach władzy w XVI–XVIII wieku. Uwagi na marginesie projektu badawczego." *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych* 74 (2014): 119–137.
- Kizik, Edmund. "Rozrzuć splendor władzy. Koszty królewskich wizyt w Gdańsku nowożytnym." In *Król jedzie! Wizyty władców polskich w Gdańsku XV–XVIII w. Katalog wystawy czynnej w Muzeum Gdańska od 6 lipca do 30 października 2018 r.*, vol. 1: *Eseje*, edited by Edmund Kizik, 194–211. Gdańsk: Muzeum Gdańska, 2018.
- Kizik, Edmund. "Uroczyste wjazdy królów polskich i członków ich rodzin do Gdańska od drugiej połowy XV do XVIII w." In *Król jedzie! Wizyty władców polskich w Gdańsku XV–XVIII w. Katalog wystawy czynnej w Muzeum Gdańska od 6 lipca do 30 października 2018 r.*, vol. 1: *Eseje*, edited by Edmund Kizik, 32–55. Gdańsk: Muzeum Gdańska, 2018.
- Kizik, Edmund, ed. *Król jedzie! Wizyty władców polskich w Gdańsku XV–XVIII w. Katalog wystawy czynnej w Muzeum Gdańska od 6 lipca do 30 października 2018 r.*, vol. 1: *Eseje*. Gdańsk: Muzeum Gdańska, 2018.
- Kurtyka, Janusz, ed. *Urzednicy małopolscy XII–XV wieku. Spisy*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1990.
- Lewicki, Anatol, ed. *Codex epistolaris saeculi decmi quinti*, vol. 3. Kraków: nakładem Akademii Umiejętności, 1984.
- Nalewajek, Agnieszka. "Curienses w służbie wojskowej na Rusi za panowania króla Jana Olbrachta – zarys problematyki źródłowej." *Historia Slavorum Occidentis* 12/1 (2022): 119–136, <https://doi.org/10.15804/hso220105>.
- Nalewajek, Agnieszka. *Dwór królewski Jana Olbrachta w latach 1492–1501. Wykazy dworzan i rodziny dworskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2022.
- Nalewajek, Agnieszka. "Na królewskim dworze Jana Olbrachta." *Roczniki Humanistyczne* 59/2 (2011): 41–80.

- Nalewajek, Agnieszka. "Praktyki religijne króla Jana Olbrachta w świetle rachunków nadwornych." *Saeculum Christianum* 27/1 (2020): 83–95.
- Nalewajek, Agnieszka. "Szydłowiec na dworze królewskim Jana Olbrachta." In *Servitium et amicitia. Studia z dziejów kariery i awansu w Polsce Jagiellonów*, edited by Agnieszka Januszek-Sieradzka, 11–37. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia, 2011.
- Neubaur, Ludwig. "Zur Geschichte des sogenannten Königshauses in Elbing." *Zeitschrift des Westpreussischen Geschichtsvereins* 59 (1919): 113–133.
- Opaliński, Edward and Hanka Żerek-Kleszcz, eds. *Urządnicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku. Spisy*. Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1993.
- Papée, Fryderyk. *Jan Olbracht*. Kraków: nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1936.
- Pawiński, Adolf. *Młode lata Zygmunta Starego*. Warszawa: nakład Gebethnera i Wolfa, 1893.
- Pietkiewicz, Krzysztof. *Itinerarium króla Aleksandra Jagiellończyka 1492–1506*. Warszawa: Instytut Historii PAN, 2016.
- Plewczyński, Marek. "Rotmistrze łęczyccy w XVI wieku." In *In tempore belli et pacis. Ludzie – Miejsca – Przedmioty. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr hab. Janowi Szymczakowi w 65-lecie urodzin i 40-lecie pracy naukowo dydaktycznej*, edited by Tadeusz Grabarczyk, Anna Kowalska-Pietrzak and Tadeusz Nowak, 261–273. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2011.
- Pociecha, Władysław. "Chodecki Stanisław h. Powala (zm. 1529)." In *Polski słownik biograficzny*, vol. 3, 352–354. Kraków: nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1937.
- Pociecha, Władysław. "Drzewicki Maciej h. Ciołek (1467–1535)." In *Polski słownik biograficzny*, vol. 5, 409–412. Kraków: nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1939–1946.
- Przyboś, Kazimierz, ed. *Urządnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemia halicka, lwowska, przemyska, sanocka)*. Spisy. Kórnik: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, 1987.
- Rutkowska, Grażyna, ed. *Itinerarium króla Kazimierza Jagiellończyka 1440–1492*. Warszawa: Instytut Historii PAN, Polskie Towarzystwo Historyczne, Wydawnictwo Neriton, 2014.
- Sułkowska-Kurasiowa, Irena. *Polska kancelaria królewska w latach 1447–1506*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1967.
- Swoboda, Paweł. "Nazewnictwo." In *Atlas historyczny Polski. Prusy Królewskie w drugiej połowie XV wieku. Suplement*, part 2: Komentarz. Indeksy, edited by Tomasz Panek and Marek Słoń, 31–41. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Historii PAN, 2021.
- Szczuczko, Witold. "Polityczno-gospodarcze przesłanki rozwoju miasta." In *Historia Elbląga*, vol. 2, part 1: (1466–1626), edited by Andrzej Groth and Wiesław Długocki, 5–15. Gdańsk: "Marpres", 1996.
- Szybkowski, Sobiesław. "'Durum est nostris absque armis'. Kilka słów o pobycie polskich rycerzy w Gdańsku w 1457 roku." *Średniowiecze Polskie i Powszechnie* 6/10 (2014): 270–285.

- Szybkowski, Sobiesław, ed. *Katalog dokumentów i listów królów polskich z Archiwum Państwowego w Gdańsku (Jan Olbracht i Aleksander Jagiellończyk)*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2016.
- Szybkowski, Sobiesław. "Król Jan Olbracht wobec możnowładztwa ziem środkowopolskich." In *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewska w drugiej połowie XV i w XVI wieku*, edited by Bożena Czwojdrak, Jerzy Sperka and Piotr Węcowski, 303–330. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, 2016.
- Szybkowski, Sobiesław. "Król Kazimierz Jagiellończyk wobec fundacji klasztoru brygidek w Elblągu." In *Jagiellonowie i ich świat. Polityka kościelna i praktyki religijne Jagiellonów*, edited by Bożena Czwojdrak, Jerzy Sperka and Piotr Węcowski, 137–150. Kraków: Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego "Societas Vistulana", 2020.
- Szymczakowa, Alicja. *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 1998.
- Volckmann, Edwin, ed. *Katalog des Elbinger Stadtarchivs*. Elbing: [s. n.], 1875.
- Weinreich, Caspar. "Caspar Weinreich's Danziger Chronik." In *Scriptores rerum Prussicarum. Die Geschichtsquellen der preussischen Vorzeit bis zum Untergange der Ordensherrschaft*, vol. 4, edited by Theodor Hirsch, Max Toeppen and Ernst Strehlke, 725–800. Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1870.
- Wierzbowski, Teodor, ed. *Matricularium Regni Poloniae Summaria*, vol. 2. Varsoviae: Typis Officinae C. Kowalewski, 1907.
- Włodarski, Józef, Wiesław Długokęcki and Tadeusz Nawrołski. "Społeczeństwo i życie codzienne." In *Historia Elbląga*, vol. 2, part 1: (1466–1626), edited by Andrzej Groth and Wiesław Długokęcki, 121–160. Gdańsk: "Marpress", 1996.

